

Forrás: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/12/fekete-balint-konyvajanlo-egyeni-es-kozossegi-emlekezet-04-03-21/>

Fekete Bálint

Könyvajánló. Egyéni és közösségi emlékezet

(A huszadik század emlékezete a Galga mentén. Szerk.: PÉTERFI Gábor.
Budapest, L'Harmattan, 2012. 194 oldal)

„Például a történelemtanárom Budapesten – ez már az ötvenes évek, a legsötétebb sztálinista, rákosista kor, amikor a történelmet teljesen meghamisítottan tanították – vette a bátorságot, bejött az első történelemórára, s a történelemkönyvet fogta és félretette, mondván, hogy tessék jegyzetelni, és amit mondok, azt tessék megtanulni.” – olvashatjuk Sára Sándor visszaemlékezését (135. o.) a Péterfi Gábor – maga is középiskolai tanár, történész – szerkesztésében *A huszadik század emlékezete a Galga mentén* címmel megjelent kötetben. Az Aszódi Evangélikus Gimnázium diákjai és tanárai figyelmesen jegyzetelték, amit a kötetben szereplő huszonnégy interjúalany mondott, és amit érdemes figyelemmel olvasni.

A címválasztás és a nyitóidézet jelzi, hogy a kötet nem általános érvényű megállapításokra törekszik, sokkal inkább olyan „nyers” egyéni emlékezéseket tár elénk, amelyek hozzájárulhatnak az előző század – különösen második felének – megismeréséhez. Az egyes szemelvények ugyan szerkesztve kerültek nyomtatásba, de az egyéni hangok, habitusok így is jól érzékelhetőek (az esetleges érdeklődők az eredeti videofelvételekhez is hozzáférhetnek, akár Aszódon is, az Evangélikus Gimnáziumban). Ezekből az egyéni narratívákból áll össze az, hogy *mire* emlékeznek a Galga-mente (egykori) lakói országos, helyi és személyes történelmükből. Ennél talán fontosabb, hogy a kötet szövegrészletei rávilágítanak a *hogyanra* is. Az individuális emlékezetek ugyanis nem csupán megőrzik a történéseket: az emlékezők „feldolgozzák” ezeket az eseményeket érzelmi és racionális, értékelő szempontból egyaránt. Hiszen az emlékeket egyrészt formálja az emlékező identitása, másrészt az identitás az elbeszélte emlékekből áll össze.

Az interjúkötet három nagy egységből áll, amelyek a „*Köztörténelmi fordulópontok a személyes emlékezetben*” (I.), a „*Hittel élni*” (II.) és a „*Nevelés, oktatás, közművelődés Aszódon*” (III.) címet viselik. E felosztás előrevetíti, hogy az interjúkban a készítő, elsősorban a diákok, milyen kérdésekkel fordultak a „narrátorokhoz”, és rajtuk keresztül a térség múltjához, emlékezetéhez.

Az első fejezet három, „köztörténelmi fordulópont”-ként aposztrófált – tágan értelmezett – eseménysorra koncentrálnak. Ezek az első bécsi döntés és a II. világháború, a Rákosi-diktatúra kiépülése, valamint 1956. A kiválasztott fordulópontok idejét főként olyan interjúk képviselik, amelyek az adott korszak hétköznapi nehézségeire, visszasságaira világítanak rá. A fiatalabb generációk számára ismeretlen az áruhiány („... a közvélekedéssel szemben: nem volt csoki!”)¹, a háborús pusztítás vagy éppen a diktatúra alatti vallásgyakorlás nehézsége. E csomópontok feldolgozásánál tehát a kötet szövegtárháza forrásként kínálja magát a tanárok számára.

Az *oral history* különlegessége, hogy lehetőséget teremt arra, hogy ne csupán azok emlékeit, nézeteit ismerjük meg, akik papírra vetik gondolataikat, hanem azokét

Fekete Bálint: Könyvajánló. Egyéni és közösségi emlékezet

(A huszadik század emlékezete a Galga mentén. Szerk.: PÉTERFI Gábor. Budapest, L'Harmattan, 2012. 194 oldal)

is, akik esetleg képzettségük, habitusuk vagy más okok miatt nem írják meg élettapasztalataikat. Ezzel a múltról való ismeretek, és általuk a múltról vallottak megkonstruálásának olyan aspektusai is megismerhetők, amelyek korrigálják vagy akár alapvetően meghatározzák, illetve reflektálttá teszik a történeti interpretációt. A személyes hangok a középiskolások számára sokkal maradandóbb élményt kínálnak, amit kár lenne veszni hagyni.

Egyet kell értenünk Papp Istvánnal, aki a kötet gyenge pontját abban jelöli meg, hogy az interjúalanyok jórészt vezető pozícióban lévő értelmiségiek.² A Galga-mente egyedisége talán sokkal markánsabban kirajzolódna, ha több, a történészek számára hagyományosan „néma” társadalmi csoport képviselőjét sikerült volna megszólítani. Természetesen ennek nehézségei vitathatatlanok, ezért nem is róható fel, inkább azok számára lehet ez szempont, akik hasonló vállalkozásra adják fejüket.

Örömteli ugyanakkor, hogy a gimnázium újraindítása kapcsán mindkét oldal (az újraindítást támogatók és ellenzők köre is) „megszólal”. (E tekintetben rendkívül értékes lenne, ha például a diktatúra működtetői, hasznélvezői is lehetőséget kapnának arra, hogy két és fél évtizeddel a rendszerváltoztatás után, hasonló módon szóhoz jussanak, hiszen a fiataloknak ezzel kapcsolatban már nincs közvetlen élményük.) A tanórai gyakorlatban az egyes források ütköztetése alapvető, hasznos tevékenység, ráadásul egy, a tanulóhoz térben és időben is közeli probléma kapcsán sokkal intenzívebb, multiperspektivikus feldolgozásra van lehetőség. A helytörténeti jellegű interjúk egyidejűleg erősíthetik a helyi identitást is, így a gyakran évtizedekkel korábbi történetek a közösségi emlékezet szilárd építőelemévé válhatnak.

Bár az interjúk egy viszonylag jól behatárolható kistérségre koncentrálnak, a múlt iránt érdeklődő minden olvasó értékes szövegekkel találkozhat. Az interjúk ugyanis lehetőséget adnak arra, hogy a személyes emlékezetre alapozva az általános feldolgozásoktól (és ide sorolhatjuk a tankönyveket, vagyis a tankönyvi interpretációkat is) eltérő (?) olvasatokkal gazdagítsuk történeti ismereteket. A műfaj sajátosságait feltárva maga a történelem, illetve a történetírás mint fogalmak is új megvilágításba kerülhetnek. Jól megfigyelhető például, hogy az interjúalanyok gyakran a jelenhez viszonyítva ítélik meg a múltat, és fordítva („*Ezeket azért említem, mert ma sokszor mondják, hogy borzasztó nehezen élünk.*”³). Jobb vitaindító gondolatot nem is találhatnánk...

Hasonló projekteken keresztül a diákság maga is megtapasztalhatja, hogy a múlt eléréséhez a „hétköznapi” emberek, a szűkebb környezet is hidat jelenthetnek. Ennek egy módja lehet az *oral history*, a beszélgetés az idősekkel, legyenek akár családtagok, akár a közösség más tagjai. A tanároknak elő kell segíteniük a generációk közti párbeszédet, valamint ennek feldolgozását, amelyhez kétség kívül szükség van a nyitóidőzetben említett tanári bátorságra, kezdeményező készségre. (És természetesen megfelelő háttérre, amit ez esetben az „*Emlékpontok – Audiovizuális emlékgyűjtés*” projekt jelentett, amelyet a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Közalapítvány koordinált.) Ez a könyv és ez a projekt egy maroknyi diákban (és tanárban) tudatosította, hogy érdemes nyitott szemmel járni, és őrizni az emlékeket. Vajon lesz-e mit mondaniuk, ha egyszer ők kerülnek az interjúalany szerepébe? És vajon másként mondják-e erre a munkára emlékezve?

Fekete Bálint: Könyvajánló. Egyéni és közösségi emlékezet

(A huszadik század emlékezete a Galga mentén. Szerk.: PÉTERFI Gábor. Budapest, L'Harmattan, 2012. 194 oldal)

JEGYZETEK

¹ Harcos István, 34.

² PAPP István (2012): A történelem meglepő arca. A huszadik század emlékezete a Galga-mentén. In: *Kommentár, VII. évf. 5. sz.* 119–122.

³ Harcos István, 34.